

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

**ИНФОРМАЦИЈА
ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО
ЗА ЗАСТАПЕНОСТА НА ПОЛОВИТЕ
И ЗА СОСТОЈБАТА СО СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО**

ВОВЕД

Народниот правобранител во рамките на уставните и законските овластувања, покрај другото, е надлежен да презема и мерки за заштита на начелото на еднаквост меѓу половите, при што покрај постапувањето по поединечни претставки, согласно членовите 28 и 29 од Законот за народниот правобранител, е надлежен и да ги следи состојбите со обезбедувањето почитување на ова начело.

Со цел создавање услови за еднаквост меѓу граѓаните, особено во однос на половата рамноправност и забраната на дискриминација по основ на пол, со Законот за еднакви можности на жените и мажите уредени се основните и посебните мерки за воспоставување еднакви можности и еднаков третман на жените и мажите во сите сфери на општественото живеење, при што е забранета дискриминација врз основ на пол во јавниот и приватниот сектор, покрај другото и во областа на вработувањето.

Согласно член 15 од овој закон, Народниот правобранител е овластен во рамките на својата законски утврдена надлежност да се грижи за остварување на принципот на еднакви можности на жените и мажите и да обезбеди заштита кога нечии права се одземени или ограничени од органите и организациите пред кои е надлежен да постапува.

Исто така, според Националниот план за акција за родова рамноправност 2007-2012 за остварување на стратешката цел „Човековите права и жената одговорна институција е и Народниот правобранител.

Заради согледување на состојбата во поглед на еднаквите можности на жените и мажите за вработување во органите и организациите пред кои Народниот правобранител е надлежен да постапува, а особено со цел да се утврди колку жени и мажи се на раководни работни места, согласно програмските задачи за 2010 година Народниот правобранител направи истражување и анализа на состојбата со родовата рамноправност во државните органи, судовите, извршната власт, здравствените установи, јавните претпријатија, служби, агенции и во образовните установи.

За таа цел од најголем број органи, институции и организации беа побарани податоци за вкупниот број вработени, за половата структура на вработените, за образовната структура по пол и за состојбата со распоредувањето на мажите и жените на раководни работни места¹. Најголемиот дел од податоците се добиени во првата половина на 2010 година, освен за образовните установи чии податоци се од втората половина на 2010 година.

Воедно, со цел да се утврди состојбата со семејното насилство, од аспект дали жените или мажите се жртви или сторители на семејно насилство, Народниот правобранител прибра податоци за евидентирани жртви и сторители на семејно насилство според пријавите во центрите за социјална работа.

¹ Бараните податоци не се добиени од сите органи и организации, односно добиени се и обработени податоци од вкупно 628 органи, организации и институции. Дел од органите доставија делумни податоци на поставените прашања.

КОНСТАТИРАНА СОСТОЈБА ОД ДОБИЕНИТЕ ПОДАТОЦИ ПО ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА- СТРУЧНА СЛУЖБА

1. Полова структура

- Во Стручната служба на Собранието на Република Македонија поголемиот број вработени се од женски пол, односно 63 % се жени, а 37% се мажи,

2. Образовна структура

- Поголемиот број од вработените се со високо образование, односно 33% жени, а 25% мажи.
- Со средно образование се 22% жени, а 12% мажи.
- Останатите во многу помал процент се со више или основно образование.

3. Распоред на раководни места

- Во Стручната служба на Собранието поголем број жени се распоредени на раководни работни места, односно 55% се жени, а 45% мажи.
- Овој сооднос е застапен и во поглед на видот на раководните места, (раководители, помошници или заменици - раководители на сектори или одделенија), односно во поголем процент се застапени жените од мажите.

ПРЕТСЕДАТЕЛ НА РЕПУБЛИКАТА – СТРУЧНА СЛУЖБА

1. Полова структура

- Во Стручната служба во Кабинетот на Претседателот на Републиката поголемиот број од вкупно вработените се жени, односно 59% а 41% се мажи.

2. Образовна структура

- Поголемиот број од вкупно вработените се со високо образование и тоа 41% жени, а 33% мажи.
- Карактеристично за Стручната служба во Кабинетот на Претседателот на Републиката е што нема ниту едно вработено лице со основно образование.

3. Распоред на раководни места

- На раководните работни места жените и мажите се застапени подеднакво, односно од 12 раководни места 6 се жени и 6 мажи,
- Поголем број од жените на раководни места се раководители или заменици раководители на сектори или одделенија (5 жени и 2 мажи),
- На местото секретар или заменик секретар се распоредени само мажи.

ВЛАДА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – Служби и секретаријати

1. Полова структура

- Во службите на Владата на Република Македонија (доставени се податоци за Службата за општи и заеднички работи, Секретаријатот за законодавство и Секретаријатот за европски прашања) генерално од вкупниот број вработени во поголем процент се застапени мажите од жените, односно мажите се застапени со 50,4%, а жените со 49,6%, меѓутоа поединечно половата структура во наведените служби е поинаква.
- Во Секретаријат за законодавство 69,6% се жени, а 30,4% мажи, а во Секретаријат за европски прашања 66,7% се жени, а 33,3% мажи.
- Само во Службата за општи и заеднички работи поголем број од вработените се мажи, односно 54,9% се мажи, а 45,1% се жени.

2. Образовна структура

- Распоредот на кадарот според образованието исто така е доста различен.
- Во Службата за општи и заеднички работи поголемиот број од вкупно вработените се со средно образование, односно 47,1% од мажите и 29,9% од жените. Додека во оваа служба со високо образование мажите се застапени со 3,6% а жените со 5,8%, во другите два сектори состојбата е сосема поинаква, односно најголемиот број од вработените се со високо образование.
- Така, во Секретаријатот за законодавство 60,9% од жените се со високо образование, а 30,4% од мажите, додека со средно образование е многу низок процентот, односно вработени се само 2 жени со средно образование.
- Во Секретаријатот за европски прашања исто така висок е процентот на жени со високо образование, односно 57,4% од жените се со високо образование, а 29,6% од мажите, додека многу е низок процентот на вработени со средно образование бидејќи 9,3% се жени, а 3,7% се мажи.

3. Распоред на раководни места

- На поголемиот број раководни работни места генерално во сите наведени служби позастапени се жените, односно 56,4% се жени, а 43,6% мажи, меѓутоа состојбата по службите е различна.
- Во Секретаријатот за европски прашања 61,1% од раководните лица се жени, а 38,9% се мажи.
- Во Секретаријатот за законодавство 80% од раководните лица се жени, а 20% се мажи.
- Само во Службата за општи и заеднички работи поголемиот број раководни лица се мажи, односно 72,7% се мажи, а 27,3% се жени.

МИНИСТЕРСТВА ²

1. Полова структура

- Генерално од податоците за сите министерства произлегува дека поголем број од вкупно вработените се мажи, односно 76,7%, а 23,2% жени.
- Состојбата по одделни министерства е различна поради што презентирани се само податоци кои покажуваат драстични разлики во поглед на половата структура.

Министерства во кои поголемиот број вработени се мажи:

Министерство за внатрешни работи: 84% мажи, а 15,6% жени;
Министерство за земјоделство: 77,8% мажи, а 22,2% жени;
Министерство за одбрана: 64,2% мажи, а 35,8% жени,
Министерство за правда: 57,8% се мажи, а 42,2% жени;
Министерство за економија: 55% мажи, а 45% жени;
Министерство за транспорт и врски: 54,9% мажи, а 45,1% жени.

Министерства во кои поголемиот број вработени се жени:

Министерство за образование и наука: 63,4% жени, а 36,6% мажи;
Министерство за финансии: 63,3% жени, а 36,7% мажи;
Министерство за труд и социјална политика: 59,6% жени, а 39,3% мажи;
Министерство за локална самоуправа: 58,5% жени, а 41,5% мажи;
Министерство за здравство: 56,5% се жени, а 43,5% се мажи.

2. Образовна структура

- Од вкупниот број вработени во министерствата 24,5% мажи, а 11,9% жени се со високо образование;
- Најголемиот процент од вкупниот број мажи вработени во министерствата се со средно образование или 41,7%, а жени со средно образование се 9,5%, додека ист е процентот на мажи и жени со основно образование, односно и мажи и жени се 0,7% со основно образование.
- Најголем процент на вработени со средно образование се во Министерството за внатрешни работи (50,9% мажи), во Министерството за земјоделство 32,4% мажи, а во Министерството за правда има најголем процент на лица со основно образование кои се жени (12,4%).
- **Поединечно по министерства состојбата е различна**
- Во Министерството за економија доста е висок процентот на мажи со високо образование, односно 46,6%, но и жените во ова министерство се застапени со доста висок процент високо образование - 39,1%.
- Слична е состојбата во поглед на образованието на мажите и во Министерството за правда каде 45,4% од вкупно вработените се мажи со високо образование, а жените со високо образование се застапени со 20,7%.
- Висок процент на мажи со високо образование има и во Министерството за земјоделство или 44%, а жени 16,8%.
- Во Министерството за транспорт и врски 43,8% од вработените се мажи со високо образование, а жени со високо образование се 36,6%.

² доставени се податоци од 12 министерства

- **Меѓутоа во дел од министерствата поголем е процентот на жени со високо образование како на пр. :**
- Во Министерството за локална самоуправа со високо образование се 51,2% жени и 36,6% мажи. Во Министерството за здравство 51,1% жени, а 37,3% мажи. Во Министерството за култура 45,2% жени, а 37,8% мажи. Во Министерството за образование и наука 44,3% жени, а 31,7% мажи. Во Министерството за труд и социјална политика 40% жени и 33,9% мажи и во Министерството за финансии каде со високо образование има 36,4% жени и 24.8% мажи.

3. Распоред на раководни места

- Во поголемиот дел од министерствата на раководни работни места (заменици и помошници министри, директори и заменици директори, началници или командири, раководители на одделенија или сектори, државни секретари и други раководни работни места) се распоредени мажи, односно 61% од раководните места, а 39% жени, при што 9 мажи, а само 3 жени се заменици или помошници министри или 25 мажи, а само 6 се жени се директори или заменици директори. На работните места началник или командир се распоредени 359 мажи и 61 жена.
- Во поглед на пониските раководни места состојбата е поинаква, односно на поголемиот број од овие места се распоредени жени, односно 361 жена и 278 мажи се раководители на сектори или одделенија.
- Состојбата е во полза на мажите и кај работните места: државен секретар (4 мажи и 3 жени) и државен советник (43 мажи и 20 жени).
- Карактеристична е состојбата во Министерството за внатрешни работи каде на најголемиот дел од раководните работни места се распоредени мажи. Така, од вкупно 418 раководни лица 344 се мажи, а 74 жени. Слична е состојбата и во Министерството за одбрана каде од вкупно 76 раководни лица 50 се мажи, а 26 жени. Во Министерството за земјоделство од вкупно 155 раководни лица 120 се мажи, а 35 жени.
- Меѓутоа во Министерството за финансии од вкупно 115 раководни лица 76 се жени, а 39 мажи и во Министерството за здравство од вкупно 69 раководни лица 47 се жени, а 22 се мажи.

ДРЖАВНО ПРАВОБРАНИТЕЛСТВО

1. Полова структура

- Во Државното правобранителство најголемиот број вработени се жени, односно 75%, а 25% се мажи.

2. Образовна структура

- Во поглед на образовната структура со високо образование се 36% од жените, а 19% од мажите, но голем број од жените се со средно образование, односно 35%, а само 2% од мажите.

3. Раководни работни места

- Кога станува збор за функцијата државен правобранител поголем број се мажи од жени, односно 53% се мажи, а 47% се жени.
- Во стручната служба 3 жени се раководители или заменици и помошници раководители, а мажи на ова работно место не се распоредени, при што 1 маж е државен советник.

УСТАВЕН СУД НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- Во Уставниот суд на Република Македонија има 9 судии од кои 5 мажи и 4 жени,
- Во Стручната служба поголемиот број од вработените се жени со драстична разлика бидејќи од вкупно 21 вработени 19, односно 90% се жени, а 2 или 10% мажи.
- Поголемиот број од вработените во Стручната служба се со високо образование.

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

- Кај Народниот правобранител вкупно се вработени 67 лица од кои поголемиот процент се жени или 58,21%, а мажи 41,79%, при што во овој број се опфатени и избраните и именованите лица.
- Од вкупниот број вработени поголем процент на лица со високо образование се жени или 43,28% , а 29,85% се мажи. Меѓутоа исто така поголем е процентот на жени со средно образование или 13,43% а мажи се само 2,99%. Во поглед на пак на лицата со основно образование во поголем процент се застапени мажите, односно со 8,96%, а жените со 1,03%.
- Од вкупниот број вработени 11 лица се избрани (народниот правобранител и 10 заменици) од кои 6 се жени и 5 мажи.
- Во поглед на стручната служба генералниот секретар и 8 мажи се државни советници, а 12 државни советници се од женски пол.

СУДСКИ СОВЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – Стручна служба

- Во стручната служба на Судскиот совет поголемиот број од вработените се жени или 74% , а 26% се мажи.
- Со високо образование се 48% од жените, а 19% од мажите, но висок е и процентот на жени со средно образование, односно средно образование имаат 23% од жените, а само 6% од мажите.
- Ваквата полова структура се одразува и на распоредот на раководните места, па така на 87% од вкупниот број раководни места се распоредени жени, а 13% мажи.

СУДОВИ

Од судовите се барани податоци за судската администрација, а во поглед на бројот на судии користени се податоци од минатата година.

Основни судови

1. Полова структура

- Во поглед на бројот на судии користени се податоци од минатата година, од кои произлегува дека во основните судови поголемиот број судии или околу 58% се жени, а 42% се мажи.

- Во поглед на административниот кадар состојбата е слична, односно 60,1% од вработените се жени, а 40% мажи.
- Особено карактеристични во поглед на половата структура се основните судови во Скопје за кои може да се каже дека се пред се женски судови.
- Особено драстична е разликата во полза на жените во Основниот суд 2 во Скопје каде најголемиот број од вработените се жени, односно 78,7%, а 21,3% мажи.
- Во Основниот суд Скопје 1 67% се жени, а 33% мажи
- Прилично е изедначена состојбата во поглед на половата структура во Основниот суд во Кичево каде се вработени 33 мажи и 32 жени, во Радовиш се вработени 20 мажи и 21 жена, во Крушево 15 мажи и 12 жени, а слична е состојбата и во: Винаца, Гостивар, Кавадарци, Крива Паланка и Струга.

2. Образовна структура

- Во поглед на образовната структура поголем процент од вработените во основните судови со високо образование се жени кои се застапени со 21,5%, а 13,4% се мажи. Исто така поголем е процентот на жени со средно образование, односно 34,3% се жени и 21% мажи.
- Во дел од судовите, односно во судовите во: Винаца, Делчево, Кичево, Радовиш, Свети Николе и Тетово поголем процент од вработените се мажи со високо образование.
- Во судовите во: Битола, Велес, Гевгелија, Крива Паланка, Куманово, Охрид, Ресен, Скопје 1, Скопје 2, Струмица и Штип поголем е процентот на жени со високо образование.
- во другите судови состојбата е приближно изедначена.
- Во поглед на вработениот кадар со средно образование во најголем број од основните судови состојбата е приближно изедначена, освен во неколку судови каде што постои поголема разлика меѓу жените и мажите со средно образование. Такви се: Основниот суд во Гостивар каде со средно образование 43% се жени, а 20,3% мажи; Основниот суд во Кичево со 32,3% жени, а 18,5% мажи; Основниот суд во Кочани 37,9% жени, а 15,2% мажи; Основниот суд во Тетово 33,8%, жени, а мажи 14,4%; Основниот суд Скопје 1 со 42,4% жени, а 19,7% мажи и Основниот суд Скопје 2 каде со средно образование се 42,7% жени, а 11,8% мажи.

3. Раководни работни места

- Во поглед на претседателските места во судовите податоци доставија само 9 основни судови, каде 5 претседатели се мажи, а 4 жени.
- Во поглед на раководните работни места во административните служби во основните судови од доставените податоци може да се констатира дека поголемиот број се жени, односно 52,1%, а 47,9% се мажи.
- Но жените се позастапени на пониските раководни места, односно на работното место одговорно лице на оддел или раководител, на кое се распоредени 23 жени и 14 мажи.
- Состојбата по судови е различна, односно во дел од судовите на раководни места се само мажи или мажите се во поголем процент застапени. Но може да се констатира дека податоците кои лица се сметаат како раководни се разликуваат по судови. Дел од судовите сите

одговорни лица по одделни оддели ги третираат како раководни, а дел како раководни ги прикажуваат само раководителите на одделенија.

- Во основните судови во: Винаца, Гевгелија, Гостивар, Охрид има само по еден раководител кој е од машки пол.
- Во основните судови во Свети Николе и Скопје 2 поголем е процентот на раководители мажи.
- Во основните судови: Велес, Кавадарци, Кичево, Куманово, Радовиш и Ресен има само по еден раководител - жена.
- Во другите судови состојбата е изедначена, освен во Основниот суд во Тетово каде од доставените податоци произлегува дека има 10 мажи и 12 жени кои се одговорни лица по одделенија или раководители, а во другите судови има по еден или два раководители или одговорни лица, а најмногу до 4 раководители, освен во Судот во Крушево каде се дадени податоци дека има 6 одговорни лица по оддели.

Апелациони судови

1. Полова структура

- Во апелационите судови поголемиот број судии се мажи, односно околу 81%.
- Во поглед на административните работници поголем е процентот на вработени жени 68%, а 32% мажи.
- Состојбата во врска со структурата на административниот кадар поединечно по судови е различна.
- Така во Апелациониот суд во Битола многу е повисок процентот на вработени жени бидејќи изнесува 86%, а мажи 14%.
- Во Апелациониот суд во Скопје 77% се жени, а 23% се мажи.
- Во Апелациониот суд во Гостивар 63% се жени а 37% мажи.
- Во Апелациониот суд во Штип 53% се жени, а 47% се мажи.

2. Образовна структура

- Според податоците за сите апелационите судови во административните служби повисок е процентот на жени со високо образование или 29% од жените, а 14% од мажите.
- Исто така повисок е и процентот на жени со средно образование, односно 30% и мажи 15%, додека процентот на жени со основно образование е 6,5%, а 1,5% се мажи.
- **Поединечно по судови состојбата е сосема различна.**
- Карактеристично е да се напомене дека во административната служба на Апелациониот суд во Скопје само 1 маж е со високо образование или 0,9%, а жените со високо образование се застапени со 26%. Во овој суд исто така поголем е процентот на жени со средно образование, односно 38%, а мажи 19%.
- Во Апелациониот суд во Битола 57% од жените се со високо образование, а 29% со средно образование, додека мажи со високо образование се 14%, а со средно образование нема ниту еден маж.
- Во Апелациониот суд во Штип има поголем процент на мажи со високо образование или 30%, а 28% жени, додека со средно образование 25% се жени, а 17% мажи.

- Во Апелациониот суд во Гостивар со високо образование се 28% жени, а 21% мажи, а со средно образование се 22% од жените, а 12% од мажите.
- Во сите судови мал е процентот на вработени лица со вишо или со основно образование.

3. Раководни места

- Генерално во административните служби на апелационите судови доста е повисок процентот на мажи што се на раководни места 67%, а жените се застапени со 33,3%.
- Состојбата поединечно по судови е различна. Така, во Апелациониот суд во Скопје има само 2 раководни места на кои се распоредени жени, во Битола има само едно раководно место на кое е распореден маж. Во Апелациониот суд во Штип има 4 раководни места од кои на 3 се распоредени мажи, а на 1 жена. Во Апелациониот суд во Гостивар има две раководни места на кои се распоредени мажи, а на едно раководно место е жена.

Управен суд на Република Македонија

- Во Управниот суд поголемиот број судии се жени, односно околу 64%.
- Исто така во поглед на административниот кадар поголемиот број се жени или 70%.
- Со високо образование се 38% од жените, а 16% од мажите. Доста е поголем процентот на жени со средно образование бидејќи 32% се жени, а 5% се мажи.
- Во поглед на раководните места поголемиот број се жени или 64%, а 36% се мажи.

Врховен суд на Република Македонија

- Во Врховниот суд поголемиот број судии се мажи, односно 64%.
- Во поглед на административните работници најголемиот процент се жени 75%.
- Поголем е процентот на жени со високо образование 41%, а помал со средно образование, односно 33%. Од мажите 26% се со високо образование, а 13% со средно образование.
- На раководни места во административните служби поголем е процентот на жени или 80%, а 20% се мажи.

Основно јавно обвинителство

1. Полова структура

- Во основните обвинителства генерално поголем процент од вработените се жени или 62,7%, а 37,3% мажи,
- И покрај поголемата бројност на жените кога станува збор за јавните обвинители околу 53% се мажи, а 46 % жени.

- Состојбата поединечно по секое основно јавно обвинителство доста е различна. Така, во основните јавни обвинителства во: Гевгелија и Радовиш сите се жени, а во Основното јавно обвинителство во Дебар сите се мажи. Подрастични разлики во половата застапеност има и во Основното јавно обвинителство во Кичево каде 90% се жени или во Велес каде 83,3% се жени.

2. Образовна структура

- Минимално е поголем е бројот на мажи со високо образование или 31,3% мажи и 30,6% жени.
- Со средно а образование 27% од вкупниот број се жени, а само 3,7% мажи.

3. Раководни места

- Образовната структура на административниот кадар има влијание и на распоредот на раководните работни места бидејќи на 54% од раководните места се распоредени мажи, а жените се застапени со 46%.
- Во дел од основните јавни обвинителства на раководните места 100% се мажи во: Берово, Битола, Дебар, Кавадарци, Кочани, Крива Паланка Куманово, Ресен, Свети Николе, Струмица и Штип.
- Во Гевгелија и Кичево 100% од раководниот кадар се жени.
- Доста е изедначена состојбата во Основното обвинителство во Скопје каде поголем процент на раководни места се жени, односно 59%, а 41% се мажи од што произлегува и застапеноста на јавни обвинители која во ова обвинителство изнесува 59% жени, а 41% мажи.

Вишо јавно обвинителство

1. Полова структура

- Во Вишото јавно обвинителство поголемиот број од вработените се жени.
- Вишите јавни обвинители во четирите виши обвинителства се мажи.
- Во административните служби на скопското Вишо обвинителство 72,7% се жени, а 27,3% се мажи; во Битола 85% се жени, а 14,3% се мажи, во Штип 66,7% се жени, а 33,3% мажи, а во Гостивар состојбата е изедначена, односно 50% се жени и 50% се мажи.

2. Образовна структура

- Во поглед на образовното ниво во трите виши обвинителства поголем е процентот на жени со високо образование (Скопје 45,5% жени, а 22,7% мажи, Битола 57,1% жени, а 14,3% мажи. Штип 41,7% жени, а 16,7% мажи).
- Во Вишото обвинителство во Гостивар состојбата е различна, односно со високо образование се 41,7% од мажите, а 16,7% од жените. Со средно образование се 17% од жените, а 8,3% од мажите.
- Во три виши обвинителства многу е повисок процентот на жени со средно образование, освен во Вишото обвинителство во Штип каде бројот на мажи и жени со средно образование е еднаков.
- Во вишите јавни обвинителства е вработена само една жена со основно образование.

3 . Раководни места

- Вишото јавно обвинителство во Скопје не достави податоци за раководни лица во административните служби. Во останатите обвинителства распоредени се по 1 или 2 лица на раководни места: во Битола и во Гостивар по едно лице од машки пол, а во Штип две раководни лица - една жена и еден маж.

Јавно обвинителство на Република Македонија

1. Полова структура

- Во Јавно обвинителство на Република Македонија разликата меѓу мажите и жените е помала, односно 55,6% се жени, а 44,4% се мажи.

2. Образовна структура

- Сличен е и соодносот меѓу мажите и жените со високо образование, односно 33,3% се мажи со високо образование, а 29,6% жени.

3. Раководни места

- На поголем број од раководните места се распоредени мажи, односно јавниот обвинител, генералниот секретар и раководителот за внатрешна ревизија се мажи, а жена е поставена само на работното место раководител на Одделение за буџет и финансии.

ОПШТИНИ ³

1. Полова структура

- Во општините поголем број вработени генерално се мажи - 61,7%, а 38.3 % жени.
- Поединечно по општини состојбата е скоро иста, односно во најголемиот дел од општините поголем број од вработените се мажи, а само во неколку општини поголем број од вработените се жени (Гази Баба – 53,5% жени и 46,5%, мажи; Кавадарци – 58,3% жени, 41,7% мажи; Аеродром – 60,9% жени, а 39,1% мажи и Кисела Вода - 57% жени, а 43% мажи).
- Особено како типични општини каде што многу е поголем бројот на вработени мажи од жени се: Тетово со 77% мажи, а 23% жени; Струмица 66,7% мажи и 33,3% жени; Струга 68,2% се мажи и 31,1% жени и Куманово 62,4% мажи и 37,6% жени.

2. Образовна структура

- Карактеристично е да се забележи дека голем број од вработените во општините се со високо образование и тоа од вкупниот број мажи 25%, а жени 19%. Приближен е бројот и на вработените со средно образование бидејќи 28,4% се мажи, а 13% се жени. Останатите вработени се со више или основно образование.
- Највисок процент на вработени со високо образование кои се мажи имаат општините: Берово 41,4%, Боговиње 40,6%, Босилово 44,4%, Брвеница 43,8% и Зајас 52,9%.

³ Податоци доставија 67 општини

- Во дел од општините има поголем процент на жени со високо образование. Таква е општината Аеродром каде со високо образование има 44.8% жени, а мажи 23%. Во општината Белчишта исто така има поголем процент на жени со високо образование, односно 38,5%, а мажи 7,69%. И во Општина Богданци има повеќе жени со високо образование или 41,7% а 25% мажи. Слична е состојбата и во Општина Гевгелија каде со високо образование се 36,7% жени, а 22,4% мажи.
- Во дел од општините прилично е висок процентот на лица со средно образование. Така во Општина Вранештица со средно образование се 69,2% мажи, а 7,69% жени; во Општина Крушево 45.2% мажи, а 6,45% жени; во Општина Струмица со средно образование се 41,8% мажи, а 13,7% жени; во Општина Осломеј 42,9% мажи, а 7,14% жени; во Општина Тетово 40,4% мажи, а 6,21 % жени. Исто така висок процент на лица со средно образование има во Општина Аеродром, односно 44,8% жени, а 23% мажи или во општините Богданци и Кривогаштани каде со средно образование се 41,7% од жените.
- Во дел од општините има висок процент на вработени со основно образование. Такви се општините во: Врапчиште (14% мажи); Другово (17% жени); Липково (19% мажи); Сарај (17% мажи) и Чашка (16% жени).

3. Раководни места.

- Најголемиот број од раководните лица во општините генерално се мажи, односно 66,9% мажи и 33,1% жени. Ова може да се констатира особено на работното место секретар на општината на кое во најголем број општини (каде има поставено секретар) е од машки пол, односно од вкупно 21 секретар 16 се мажи, а 5 жени. Може да се забележи дека 59,8% од раководителите се мажи, а 30,1% се жени, односно поголем број раководители, шефови или командири во општините се мажи, освен во општините Битола (5 мажи и 7 жени), Гази Баба (3 мажи и 5 жени), Ѓорче Петров (4 мажи и 6 жени), Кисела Вода (5 мажи и 6 жени) и Крива Паланка (4 мажи и 6 жени), при што во ниедна општина нема ниту една жена командир или шеф.

ОБРАЗОВНИ УСТАНОВИ

ВИСОКООБРАЗОВНИ УСТАНОВИ

Во однос на **високообразовните установи** побарани се и добиени податоци од државните универзитети: „Свети Кирил и Методиј“-Скопје; „Свети Климент Охридски“-Битола, „Гоце Делчев“-Штип, а од Државниот тетовски универзитет податоци не се доставени иако беа побарани.

1. Полова структура

- Од добиените податоци произлегува дека генерално во овие универзитети најголемиот број од вработените се жени - 55%, а 45% се мажи.
- Состојбата по одделни факултети е различна, односно во дел од факултетите поголем е бројот на вработени мажи, а во дел од факултетите поголем е бројот на вработени жени.

Факултети на кои поголем е бројот на мажи од жени:

- Машински факултет при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ 72,% мажи, а 28% жени.
- Факултет за физичка култура при истиот универзитет 68% мажи, а 32% жени.
- Факултет за ликовна уметност 66% мажи, а 34% жени.
- Над 60% мажи има на Шумарскиот и Градежниот факултет и во Ректоратот на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“.

Факултети на кои поголем е бројот на вработени жени од мажи:

- Фармацевтски факултет 85% жени, 15% мажи;
- Медицински факултет 77% жени, 23% мажи;
- Филолошки факултет 74% жени, 26% мажи;
- Технолошко–металуршки факултет 64% жени, а 36% мажи;

На другите факултети состојбата е приближно изедначена:

- Поголем е процентот на вработени жени од мажи и на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола (57% жени, а 43% мажи), на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип (52% се жени, а 48% мажи). Не се дадени податоци поодделно по факултети на овие два универзитети.

2. Образовна структура

- Генерално поголем број од вработените во високо-образовните установи се со високо образование: 37% жени, а 34% мажи. (Мал дел од факултетите не доставија податоци за образовната структура на вработените)
- Поодделно по факултети состојбата е поинаква, односно во дел од факултетите поголем процент вработени се мажи со високо образование: Машински факултет - со високо образование се 79% мажи, а 18% жени, на Факултетот за драмски уметности, Факултетот за ликовна уметност, Градежниот факултет и на Филозофскиот факултет со високо образование се нешто повеќе од 50% мажи за разлика од жените кои се во многу понизок процент.
- На универзитетот „Св. Климент Охридски“ со високо образование се 43% жени, а 25% мажи и на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип со високо образование се 44% жени и 36% мажи.
- Во дел од универзитетите, односно факултетите има голем процент на вработени со средно образование. Така, на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ со средно образование се 14% мажи и 7,1% жени; на Универзитетот „Гоце Делчев“ со средно образование се 10% мажи и 7,1% жени; на Факултетот за ветеринарна медицина со средно образование има 24% жени и 8,8% мажи и на Медицинскиот факултет 26% жени и 5,2% мажи се со средно образование. И во Ректоратот на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ 16% мажи и 12% жени се со средно образование, додека на другите високообразовни установи процентот на лица со средно образование е доста понизок.
- Карактеристично е што на Факултетот за филмска уметност и на Факултетот за ликовна уметност доста е повисок процентот на лица со основно образование за разлика од другите високообразовни установи, односно на овие факултети 10% жени се со основно образование. На другите факултети овој процент е понизок, но забележително е дека најголем број од вработените лица со основно образование се жени.

3. Раководни места

- Најголемиот број ректори и проректори се мажи, односно има само две жени проректори, а нема жени ректори.
- Од податоците произлегува и дека на факултетите најголемиот број раководни лица се од машки пол, односно 61,5%, а 39,1% се жени.
- И според податоците за бројот на декани најголем процент се од машки пол, односно 32 декани се мажи, а само 2 се жени.
- Иста е состојбата и со продеканите, односно и на тоа работно место најголемиот број се распоредени мажи (38 мажи и 25 жени).
- Ваквата состојба е присутна и кај работното место раководител на кое во најголем број се распоредени мажи (134 мажи и 96 жени).
- На местото секретар на факултетите најголем број се жени (14 жени и 6 мажи).

СРЕДНИ УЧИЛИШТА⁴

1. Полова структура

- Во средните училишта генерално гледано поголемиот број од вработените се од женски пол, односно 58% се жени и 42% се мажи.
- Во дел од училиштата поголем е бројот на вработени мажи од жени, односно во 17 средни училишта поголем е бројот на вработени мажи од жени. Така е на пр. во ОСТУ Гостивар 70% се мажи, во ССОУ „Моша Пијаде“ Тетово 66% се мажи, во ОССУ „Гоце Стојчевски“ - Тетово 63% од вработените се мажи и во СОУ „Методи Митевски - Брицо“ од Делчево 62% се мажи.
- Во многу поголем број училишта драстично е поголем бројот на жени, како на пример во СЕПУ „Васил Антевски Дрен“ 90% од вработените се жени, или во ОСМУ „Д-р Јован Калузи“ 82% се жени, во осум средни училишта нешто повеќе од 70% од вработените се жени, а во околу 22 училишта има околу или нешто повеќе од 60% вработени жени.

2. Образовна структура

- Забележлива е разликата меѓу жените што се со високо образование кои се околу 50% за разлика од мажите кои се 33%.
- Исто така поголем процент на мажи се со средно образование или 5,3%, а 3,6% се жени.

3. Раководни места

- И покрај горенаведената полова и образовна структура кога станува збор за раководни работни места тие во поголем процент се во рацете на машкиот пол бидејќи 60% се мажи, а 40% жени.
- Од овие раководни лица 48 директори на училишта се мажи, а 23 се жени (дел од училиштата не дадоа податоци).

Во поглед на работните места заменици или помошници директори состојбата е скоро изедначена, односно има 36 жени и 35 мажи.

⁴ добиени и обработени се податоци од 73 средни училишта

ОСНОВНИ УЧИЛИШТА ⁵

1. Полова структура

- Во основните училишта е повисок процентот на вработени жени, односно жените се застапени со 65%, а мажите со 35%.
- Во дел од училиштата поголем е бројот на мажи од жени, а особено драстична разлика меѓу половите постои во дел од основните училишта, пр. во Основното училиште „Реџеп Воска“ во с. Шипковица 86% од вработените се мажи. Иста е состојбата и во основните училишта во с. Србиново, с. Скудриње, с. Желино, Музичко училиште во Гостивар каде бројот на вработените мажи е над 75% до 80%.
- **Во дел од основните училишта многу е повисок процентот на вработени жени**, при што во дел од нив до или над 90% од вработените се жени. Такви се училиштата: „Коле Неделковски“; „Лазо Ангеловски“; „Вера Циривири Трена“; „Димо Хаџи Димов“; „Ѓорѓија Пулевски“; „Вера Јоџиќ“; „Војдан Чернодрински“; „Песталоци“; „Љубен Лапе“; „Димитар Миладинов“; „Владо Тасевски“; „Кочо Рацин“; „Кирил Пејчиновиќ“ и „Стив Наумов“ сите во Скопје. Исто така во околу 36 основни училишта бројот на жени е околу или повеќе од 80%.

2. Образовна структура

- Во основните училишта 41, 2% од жените се со високо образование за разлика од мажите кои се 16%.
- Поголем е процентот на мажи со средно образование или 4,51%, а 2,8% од жените.
- Но затоа поголем е процентот на жени вработени во основните училишта со основно образование, односно 6,8% од жените, а 5,5% од мажите се со основно образование.

3. Раководни места

- Во основните училишта и покрај поголемата бројност на жените и поголемиот процент на жени со високо образование, на раководни места сепак се позастапени мажите, односно мажите се застапени со 54%, а жените со 46 %.
- Но состојбата со директорските места е поизедначена иако мажите се во мала предност, односно од вкупниот број раководни места 34,3% директори се мажи, а 33% се жени.
- Поголем е и бројот на мажи распоредени на работното место заменик или помошник директор, односно има 29 мажи и 18 жени. Слична е и состојбата со работните места секретар или раководител, на кои позиции има 22 мажи и 19 жени.

ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНА РАБОТА ⁶

1. Полова структура

- Во Центрите за социјална работа генерално најголемиот број од вработените се жени, односно 67% жени и 33% мажи.

⁵ добиени и обработени се податоци од 198 основни училишта

⁶ Податоци доставија 28 центри

- Единствено во Центарот за социјална работа во Дебар поголемиот број од вработените се мажи, (62% се мажи и 38% жени), во Центарот за социјална работа во Македонски Брод е вработена само 1 жена, а во Гевгелија сите вработени се жени.
- Особено за одбележување е што во дел од центрите постои голема разлика во бројот на вработените жени и мажи, при што посебно би ги издвоиле центарот во Берово (23 жени и 5 мажи), Битола (46 жени и 11 мажи), Куманово (43 жени и 15 мажи) и Центарот за социјална работа во Скопје (156 жени и 82 мажи).

2. Образовна структура

- Од вкупниот број вработени во центрите со високо образование се 42% жени, а само 15% мажи.
- Само во два центри поголем е процентот на мажи со високо образование (Дебар 33% мажи и 14% жени), што е резултат и на доста поголемиот број вработени мажи од жени и во Македонски Брод каде со високо образование се 33% мажи и ниту една жена, а вработена е само една жена со средно образование.
- Во некои центри (Валандово, Кочани, Кратово) нема ниту еден маж со високо образование.
- Во најголемиот број центри, со средно образование има поголем процент жени од мажи, освен во Охрид и Свети Николе каде нема ниту една жена со средно образование или во центрите во Кочани и Неготино каде нема ниту еден маж со средно образование.
- Во центрите многу е мал процентот на вработени лица со основно образование, односно 2,3% мажи и 2% жени.

3. Раководни места

- Од вкупниот број раководни места во центрите 64% се жени, а 36% мажи.
- Поголемиот број директори на центрите се жени (16 жени и 10 мажи).

Исто така поголем е бројот на жени раководители - 34 жени и 19 мажи.

КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ УСТАНОВИ⁷

1. Полова структура

- Во казнено-поправните установи генерално најголемиот број од вработените се мажи, односно 82%, а 18% жени.
- Во дел од овие установи драстично е поголем бројот на вработени мажи од жени, односно во затворите во Струмица 90% се мажи; во Казнено-поправниот дом во Тетово 88% се мажи; во Затворот во Тетово 83% се мажи; во Затворот Скопје 87% се мажи; во Затворот во Штип 86% се мажи; во Идризово 81% од вработените се мажи; во Прилеп 85% се мажи; во Затворот во Битола и во Охрид има 72% мажи, а во Затворот во Гевгелија 73% се мажи.
- Најнизок процент, односно 70% мажи се вработени во Затворот во Струга.

⁷ Податоци се доставени од 12 казнено поправни установи

2. Образовна структура

- Најголемиот број вработени во затворите се со средно образование или 62% мажи, а 10% жени.
- Карактеристично е што е низок процентот на вработени со високо образование - 15% мажи и 7,1 % жени. Највисок процент на вработени лица со високо образование има во Затворот во Прилеп, односно 35% мажи и 8,8 % жени. 30% мажи и 4,3% жени со високо образование има во Затворот во Струга, а во Затворот во Битола 24% мажи и 19% жени се со високо образование.
- Највисок процент на вработени во затворите со средно образование има во Затворот во Тетово, односно 74% мажи и 14% жени, во Затворот во Скопје 72% мажи и 8,1% жени и во Затворот во Струмица 71% мажи, а жени со средно образование нема.
- Во затворите мал е бројот на вработени со основно образование, односно 1,2% мажи и 0,1% жени.

3. Раководни места

- На раководните места најголемиот број се мажи (83,7%) и 16,3% се жени.
- Особено е карактеристично што само 2 жени се директори на овие установи додека останатите се мажи.
Иста е состојбата и со раководителите кои во најголем број се мажи, односно 47% од вкупниот број на раководни места, а 7% се жени, односно жени раководители се само 3.

ЗДРАВСТВЕНИ УСТАНОВИ⁸

Во областа на здравствените установи податоци се побарани и добиени од најголемиот број општи болници, специјални болници, универзитетски клиника, здравствени домови, институти, заводи и центри за јавно здравје.

Општи болници

1. Полова структура

- Во Општите болници генерално поголемиот број вработени се од женски пол, односно 70.5%, а 29,5% се мажи.

2. Образовна структура

- Поголемиот број од вработените жени се со средно образование, односно 44,2% и со основно образование 10%.
- Само 12% од вкупно вработените жени во општите болници се со високо образование.
- Процентот на мажите со високо образование не е многу поголем, односно изнесува 13%.
- Најголем процент на вработени мажи со високо образование има во општите болници во: Дебар 21%, во Гостивар 21%, во Гевгелија 18%, а по 17%, односно 16% во болниците во Струга, Тетово и Кичево.

⁸ добиени се податоци од 13 Општи болници, 8 специјални болници, 30 универзитетски клиника, 7 заводи и институти, 32 здравствени домови и 9 центри за јавно здравје.

- Во општите болници во: Битола, Велес, Кочани, Куманово, Струмица и Охрид поголем е процентот на жени со високо образование затоа што во поголем дел од нив и процентот на вработени жени е повисок.
- Во најголем дел од општите болници многу е повисок процентот на лица со средно образование, а пред се тоа се жени. Така на пр. во Општата болница во Велес 59% жени и 11% мажи се со средно образование, а во општите болници во: Гевгелија, Дебар, Гостивар, Кочани, Кавадарци, Куманово, Кичево, Струмица, Струга и Охрид повеќе од 40% од жените се со средно образование, додека има многу помал процент на мажи со средно образование.
- Исто така доста е повисок процентот на жени со основно образование, односно 10%, а мажи 3,5%.

3. Раководни места

- Жените на раководни места се застапени во поголем процент, односно со 58,5%, а мажите со 41,5%.
- Меѓутоа жените се распоредени на пониски раководни места.
- Така, најголемиот број директори на општите болници се мажи, односно од вкупно 22 директори 18 се мажи, а само 4 жени.
- Состојбата со раководители е малку поизедначена, но повторно поголем е бројот на мажи, односно 193 се мажи, а 143 се жени.
- на местото шеф на оддел поголемиот број се жени, односно 66 се жени, а 16 се мажи.

Специјални болници

1. Полова структура

- Во Специјалните болници состојбата е слична како и во општите болници, односно генерално поголемиот број од вработените се жени 65.78% и 34.2% мажи.
- Во сите специјални болници многу е поголем процентот на жени, а особено најголем број жени има во Специјалната болница за гинекологија и акушерство во Скопје, односно 81%, а околу 70% жени се вработени во Психијатриската болница во Негорци, Универзитетската клиника по хируршки болести „Св. Наум Охридски“, во Психијатриската болница во Скопје и во Специјалната болница за ортопедија и трауматологија.

2. Образовна структура

- Структурата во поглед на образованието е слична како и кај општите болници, односно најголем дел од вработените жени се со средно образование, односно 43,13% жени, а 18,64% мажи. Со основно образование се 9,16% жени и 5,53% мажи. Со високо образование од вкупниот број вработени 10,9% се жени, а 8,72% мажи.

3. Раководни места

- И покрај наведената полова и образовна структура на раководни места поголем број се мажи, односно 50,95% од вкупниот број раководни места се мажи, а 49% жени.
- Особено е драстична разликата меѓу половите во поглед на работното место директор, односно има 11 директори мажи, а само 2 жени.

- Исто така поголем број од раководителите на оддели се мажи, односно 67 мажи и 55 жени.
- Жените се во поголем број само на работното место главна медицинска сестра.

Универзитетски клиники

1. Полова структура

- Во универзитетските клиники исто така најголемиот број вработени се жени или 74,5%, а 25,5% мажи.
- Единствено во ЈУ од областа на здравството за потребите на ЈЗУУК Заводи Ургентен центар се вработени повеќе мажи од жени, односно 62,8% се мажи, а 37,2% жени.
- Драстична разлика меѓу мажите и жените има во Клиниката за детски болести каде 92% се жени; Клиниката за дерматологија со 87,5% жени; Клиниката за гинекологија и акушерство со 86,5%; Клиниката за уво, нос и грло со 85,3% жени; Клиниката за инфективни болести со 81,5% жени.
- Во останатите клиники во најголемиот дел од нив процентот на вработени жени е околу 70% или нешто повеќе од 70%, а само во помал дел од овие клиники состојбата е околу 60% жени и 40% мажи.

2. Образовна структура

- Поради поголемиот број вработени жени поголем е и процентот на жени со високо образование, односно 20,2% и 11,8% мажи.
- Во поглед на другите степени на образование поголем процент од жените се со средно образование или 41,9%, а 12% од мажите.

3. Раководни места

- Во овие установи генерално поголемиот процент од раководните места им припаѓаат на жените, односно од вкупниот број лица распоредени на раководни места 74,3% се жени, а 25,7% мажи.
- Кога станува збор за највисокото раководно место директор ситуацијата е сосема различна, односно најголемиот број директори или 22 се мажи, а само 9 се жени.
- На работното место раководител сепак позастапени се жените, односно 28% се жени, а 18% мажи, но и на шефовските места жените се застапени во малку поголем процент.

Заводи и институти

1. Полова структура

- Најголемиот број од вработените се жени или 76% жени и 24% мажи.
- Најголем процент на жени има во Институтот за белодробни заболувања кај децата Козле во Скопје или 88% и во Геронтолошкиот завод „13 Ноември“ Скопје каде има 81% жени.
- Најмал процент на жени или 53% има во Заводот за нефрологија во Струга.

2. Образовна структура

- Во апсолутната бројка на високообразовен кадар повеќе се застапени жените, односно 18%, а 8% се мажи.
- Процентуално во поглед на вкупниот број вработени по пол поголем е процентот на мажи со високо образование, односно од вкупниот број вработени мажи 66 се со високо образование, а 102 со средно.
- Од вкупно вработени 589 жени само 142 се со високо образование, додека скоро 44% од жените се со средно образование (од вкупно 589 вработени жени 346 се со средно образование).

3. Раководни места

- Во поглед на раководните места генерално поголем е бројот на жени, односно 69% се жени и 31% се мажи,
- Сепак на директорските места поголем е бројот на мажи (8 мажи и 6 жени).
- Жените се застапени во поголем број на работните места раководители (41 жена и 35 мажи) и шефови или началници (30 жени и 7 мажи)
- Најголем број од жените се на работното место главна медицинска сестра, односно 47 се жени и 5 се мажи.

Здравствени домови

1. Полова структура

- Најголемиот број од вработените се жени, односно 76% се жени и 24% се мажи и тоа е случај во сите здравствени домови.
- Во дел од здравствените домови процентот на жени е доста висок, односно жени се 80% или над 80%, како што е во здравствените домови во: Берово, Винаца, Гевгелија, Железничар (Скопје), Кавадарци, Крива Паланка и Струмица.

2. Образовна структура

- Од вкупно вработените 18% жени се со високо образование, а 7,6% мажи.
- Највисок процент на високообразовни кадри, односно повеќе од 30% има во здравствените домови во: Битола, Железничар (Скопје), Пехчево и Кичево.
- Најголем процент од жените се со средно образование и тоа 41,2%, а 10% мажи.
- Исто така повисок е процентот на жени со основно образование или 9,52% , а мажи 3,5%.

3. Раководни места

- Во поглед на распоредот на половите на раководните работни места, исто така најголемиот број процентуално припаѓа на жените, односно 61,4%, а 38,8% се мажи.
- Меѓутоа состојбата со директорските места иста е како и во другите здравствени установи, односно 41 директор се мажи, а 15 се жени.
- На работното место раководител, сепак се позастапени жените, односно 108 се жени и 81 се мажи. Сличен е соодносот и на работното место шеф каде се распоредени 44 жени и 23 мажи.

Центри за јавно здравство

1. Полова структура

- Во Центрите за јавно здравство исто така поголемиот број од вработените се жени или 63% жени и 32% мажи.
- Најголем број жени се вработени во Институтот за јавно здравје (75%), во Центарот за јавно здравје во Кочани (73%) и во Центарот во Битола (70%).

2. Образовна структура

- Во поглед на образовната структура 30% се жени со високо образование, а 12% мажи.
- Исто така висок е бројот на мажи и жени со средно образование, односно 29% жени и 15% мажи.

3. Раководни места

- Поголем процент од раководните места се во рацете на жените или 67% се жени, а 33% мажи.
- Сепак поголем број од директорите на овие центри се мажи, односно 9 се мажи и 6 се жени.
- Поголем е бројот на жени раководители или шефови на оддели, односно 51 жена е раководител и 31 шеф или началник, а 20 мажи се раководители и 9 се шефови или началници.

ЈАВНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА⁹

1. Полова структура

- Од добиените податоци од јавните претпријатија произлегува дека поголем бројот на вработени се мажи или 83%, а 17% се жени.
- Во ЈП „Службен весник на РМ“ меѓутоа поголемиот број од вработените се жени (29 жени и 16 мажи) и во ЈП за стопанисување со станбен и деловен простор исто така поголем е бројот на вработени жени од мажи (195 жени и 187 мажи).
- Во останатите јавни претпријатија драстична е разликата меѓу бројот на мажите и жените, а особено голема разлика постои во ЈП Македонски железници – Инфраструктура каде 90% се мажи и 19% жени, во ЈП Македонски шуми 85% мажи и 15% жени или во ЈП Македонија пат каде 89% се мажи, а 11% жени. Слична е состојбата во ЈП Македонски железници - Транспорт каде има 86% мажи и 14% жени.
- Во ЈП „Водовод и канализација“ - Скопје има 83% мажи и 17% жени; во „Студенчица“ има 85% мажи и 15% жени; во ЈП „Исар“ од Штип има 84% мажи и 16% жени, а во „Комунална хигиена“ - Скопје 89% се мажи и 11% се жени. Речиси слична е состојбата во останатите јавни претпријатија.
- Би можело да се каже дека во дел од овие субјекти состојбата е поизедначена како на пример во Македонската радио-телевизија каде има 60% мажи и 40% жени.

⁹ добиени се податоци од 26 јавни претпријатија

2. Образовна структура

- Во јавните претпријатија многу е мал процентот на високообразовен кадар, односно 8,19% се мажи, а 5% жени
- Највисок процент од вработените се со средно образование и тоа 41,5% мажи и 8,9% жени.
- Исто така висок е процентот на мажи со основно образование.

3. Раководни места

- Ваквата полова структура се одразува и на бројот на раководните работници, односно поголем број од раководни работници се мажи. Така, од вкупно 484 раководни места во сите анализирани јавни претпријатија 329 или 81% се мажи, 92 или 19% се жени,
- На директорските места има 61 маж, а 9 жени.
- Состојбата е слична и со работното место заменик или помошник директор каде 35 се мажи, а 6 се жени.
- Исто така и на работното место раководител на сектор или одделение најголемиот број се мажи или 201, а 58 се жени.
- Особено драстична е разликата меѓу бројот на раководни лица во „Македонски шуми“ каде 56 се мажи, а само 3 жени.
- Во МРТВ исто така иако половата структура на вработени е прилично изедначена, во поглед на раководните места многу е поголем бројот на мажи бидејќи 22 се мажи, а само 7 жени.

АГЕНЦИИ, КОМИСИИ, ДИРЕКЦИИ ¹⁰

1. Полова структура

- Доколку се земат предвид вкупните податоци за бројот на вработени од анализираниите агенции, комисии и дирекции може да се констатира дека во поглед на половата застапеност состојбата е изедначена, односно 50% се мажи и 50% се жени.
- Меѓутоа поединечно состојбата е сосема различна. Така, во Агенцијата за млади и спорт поголемиот број од вработените се мажи или 72%. Во Центарот за управување со кризи 80% од вработените се мажи. Во Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации 64% од вработените се мажи, а во Управата за хидрометеоролошки работи мажи се 70%.
- Во Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони, Советот за радиодифузија, Агенцијата за цивилно воздухопловство, Агенцијата за катастар за недвижности, Агенцијата за државни патишта и во Националниот конзерваторски центар, нешто повеќе од 50% се вработени мажи.
- Додека во Институтот за стандардизација 68,4% се жени; во Дирекцијата за радијациона сигурност жени се 64,3%; во Бирото за развој на образованието 61,8% се жени; во Комисијата за поддршка на претприемништвото жени се 66,7%; во Комисијата за заштита на правото на слободен пристап на информации од јавен карактер 64,3% се жени и во Агенцијата за планирање на просторот жени се 60,7% и во Институтот за акредитација 60% се жени.

¹⁰ добиени се податоци од 25 агенции, комисии и дирекции

- Во Комисијата за заштита од конкуренција, Управата за јавни приходи, Агенцијата за иселеништво, Агенцијата за вработување, Агенцијата за супервизија на капиталното пензиско осигурување и во Државната комисија за спречување на корупцијата нешто повеќе од 50% се жени.

2. Образовна структура

- Поголемиот процент на лица со високо образование се жени, односно 27%, а 25% мажи.
- Со средно образование повисок е процентот на мажи, односно 19% се мажи, а 17% жени.
- Највисок процент на мажи со високо образование има во Агенцијата за спорт и млади или 58%, а жени 17%, во Советот за радиодифузија со високо образование има 49% мажи, а 30% жени и во Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации има 48% мажи, а 15% жени.
- Во поголемиот број од овие институции сепак поголем е процентот на жени со високо образование, како што се на пр. Дирекцијата за заштита на личните податоци каде со високо образование се 70% жени, а 25% мажи или во Институтот за стандардизација каде со високо образование се 63% од жените и 26% од мажите, а во Комисијата за хартии од вредност со високо образование се 68% жени и 21% мажи и т.н.
- Најголем процент на лица со средно образование има во Управата за хидрометеоролошки работи или 48% мажи и 15% жени, во Агенцијата за катастар на недвижности 3% мажи и 27% жени или во Дирекцијата за технолошки индустриски развој каде со средно образование се 31% мажи, а 17% жени.
- Многу е мал процентот на вработени во овие институции со основно образование, односно 0,6% мажи и 1% жени, при што во дел од овие установи не е вработено ниту едно лице со основно образование.

3. Раководни места

- Во поглед на раководните лица исто така генерално поголем број се мажи, односно 52%, а 48% се жени.
- На местото директор таму каде што постои ова работно место вкупно се распоредени 17 лица од кои 11 се мажи, а 6 се жени.
- Заменици директори има 14 од кои 7 се мажи и 7 жени,
- На работното место раководители и шефови распоредени се 39% мажи, а 35% жени.
- На раководното место генерален секретар поставени се 9 лица од кои 5 се мажи, а 4 жени.
- Државни и стручни советници се 11 мажи и 15 жени.
- Претседатели на комисии или на други органи се 25 жени и 24 мажи.
- Поединечно по органи може да се констатира дека во Агенцијата за цивилно воздухопловство, Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации, Агенцијата за спорт и млади, Агенцијата за вработување и Агенцијата за државни патишта од 60% до над 70% раководни места се мажи.
- Во Дирекцијата за радијацииска сигурност сите раководни лица се мажи.
- Во Агенцијата за иселеништво сите раководни лица се жени.
- На раководни места во: Комисијата за заштита од конкуренција се 75% жени, а 25% мажи; во Државниот завод за статистика 76% жени, а 24% мажи; во Институтот за стандардизација 67% жени, 33% мажи; во

Комисијата за хартии од вредност 80% жени и 20% мажи; во Комисијата за заштита на правото за слободен пристап на информации од јавен карактер 83% жени и 17% мажи. И во Државната комисија за спречување на корупцијата на раководни места се 80% жени, а 20% се мажи и т.н.

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Полова и образовна структура

- Поголем е процентот на вработени жени од мажи бидејќи 58,1% се жени, а 42% мажи.
- Исто така повисок е процентот на жени со високо образование, односно 37% се жени, а 18% мажи.
- Меѓутоа повисок е процентот на мажи со средно образование, односно 22%, а 16% жени, но затоа е повисок процентот на жени со основно образование или 2,5%, а 0,5% мажи.

2. Раководни места

- Поголем е процентот на жени на раководни места или 62%, а 38% мажи.
- Гувернерот, двајцата вицегувернери, секретарот и генералниот директор се мажи, а заменици директори се 16 жени и 9 мажи.
- Има 1 жена вицегувернер, раководители се 23 жени, а 13 мажи, советници се 9 жени, а 5 мажи и менаџери се 4 жени, а ниту еден маж.

ФОНДОВИ

Добиени се податоци само од Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија бидејќи другите фондови не доставија податоци.

1. Полова структура

Според податоците во овој фонд се вработени повеќе жени од мажи, односно 63% жени, а 37% мажи.

2. Образовна структура

Во поглед на образовната структура исто така е повисок процентот на жени со високо образование, односно 26,2%, а мажи 16,7%, како и процентот на жени со средно и со основно образование.

3. Раководни работни места

- Во поглед на распоредот на раководните места поголем е бројот на мажи од жени.
- Директорот и заменик - директорот на Фондот се мажи.
- Во поглед на помошниците на директорот поголем е бројот на мажи од жени, односно 3 се мажи, а само една жена.
- Исто така поголем е бројот на мажи началници, односно 9 мажи, а 7 жени.
- Раководителите на подрачните служби на Фондот исто така во поголем број се мажи, односно 19 се мажи, а 11 жени.
- Единствено поголем е бројот на жени на работното место координатор и советник, односно 8 се жени, а 3 мажи.

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД

ВКУПНО																										
	Вкупно	по пол				степен на образование																Вкупно раководни работни места	по пол			
		М	%	Ж	%	високо образование				вишо образование				средно образование				основно образование					М	%	Ж	%
						М	%	Ж	%	М	%	Ж	%	М	%	Ж	%	М	%	Ж	%					
Собрание на РМ	239	88	36,8	151	63,2	60	25,1	79	33,1			5	2,1	28	11,7	52	21,8	1	0,4	14	5,9	56	25	44,6	31	55,4
Претседател на Република Македонија	27	11	40,7	16	59,3	9	33,3	11	40,7					2	7,4	5	18,5					12	6	50,0	6	50,0
Влада на РМ	385	194	50,4	191	49,6	34	8,8	63	16,4	4	1,0	12	3,1	147	38,2	99	25,7	9	2,3	17	4,4	39	17	43,6	22	56,4
Министерства	15517	11909	76,7	3604	23,2	3794	24,5	1852	11,9	538	3,5	160	1,0	6465	41,7	1480	9,5	116	0,7	111	0,7	1174	717	61,1	457	38,9
Државно правобранителство	104	26	25,0	78	75,0	20	19,2	37	35,6	1	1,0	1	1,0	2	1,9	36	34,6	3	2,9	4	3,8	32	17	53,1	15	46,9
Уставен суд на РМ	21	2	9,5	19	90,5	1	4,8	12	57,1		0,0	1	4,8	1	4,8	6	28,6		0,0		0,0	10	1	10,0	9	90,0
Судски совет на РМ	31	8	25,8	23	74,2	6	19,4	15	48,4		0,0		0,0	2	6,5	7	22,6		0,0	1	3,2	15	2	13,3	13	86,7
Основни судови	2224	889	40,0	1336	60,1	298	13,4	479	21,5	14	0,6	26	1,2	466	21,0	762	34,3	116	5,2	64	2,9	73	35	47,9	38	52,1
Апелациони судови	260	83	31,9	177	68,1	36	13,8	75	28,8	2	0,8	6	2,3	40	15,4	78	30,0	4	1,5	17	6,5	9	6	66,7	3	33,3
Управен суд	74	22	29,7	52	70,3	16	21,6	28	37,8		0,0		0,0	4	5,4	24	32,4	2	2,7			4	2	50,0	2	50,0
Врховен суд	63	16	25,4	47	74,6	8	12,7	26	41,3		0,0		0,0	8	12,7	21	33,3		0,0			10	2	20,0	8	80,0
Основно јавно обвинителство	268	100	37,3	168	62,7	84	31,3	82	30,6	3	1,1	8	3,0	10	3,7	73	27,2	3	1,1	5	1,9	76	41	53,9	35	46,1
Вишо јавно обвинителство	60	18	30,0	42	70,0	14	23,3	25	41,7	0	0,0	2	3,0	4	7,0	14	23,0	0	0,0	1	2,0	4	3	75,0	1	25,0
Републичко јавно обвинителство	27	12	44,4	15	55,6	9	33,3	8	29,6	0	0,0	1	3,7	3	11,1	6	22,2	0	0,0	0	0,0	4	3	75,0	1	25,0
Општини	2940	1814	61,7	1126	38,3	744	25,3	565	19,2	108	3,7	87	3,0	836	28,4	381	13,0	94	3,2	57	1,9	356	238	66,9	118	33,1
Високо образовни установи	2654	1198	45,1	1458	54,9	901	33,9	974	36,7	12	0,5	24	0,9	134	5,0	280	10,6	41	1,5	109	4,1	366	225	61,5	143	39,1
Средни училишта	6769	2820	41,7	3940	58,2	2264	33,4	3353	49,5	109	1,6	67	1,0	359	5,3	245	3,6	162	2,4	281	4,2	174	104	59,8	68	39,1
Основни училишта	13805	4815	34,9	8940	64,8	2208	16,0	5693	41,2	1330	9,6	1928	14,0	623	4,5	381	2,8	757	5,5	936	6,8	306	165	53,9	140	45,8
Центри за социјална работа	887	292	32,9	595	67,1	135	15,2	369	41,6	27	3,0	52	5,9	109	12,3	154	17,4	20	2,3	21	2,4	80	29	36,3	51	63,8

Општи болници	4978	1467	29,5	3511	70,5	671	13,5	601	12,1	47	0,9	185	3,7	565	11,3	2201	44,2	175	3,5	502	10,1	562	233	41,5	329	58,5
Специјални болници	1572	538	34,2	1034	65,8	137	8,7	171	10,9	23	1,5	39	2,5	293	18,6	678	43,1	87	5,5	144	9,2	210	107	51,0	103	49,0
Здравствени домови	4445	1082	24,3	3363	75,7	339	7,6	815	18,3	34	0,8	117	2,6	457	10,3	1831	41,2	156	3,5	423	9,5	456	177	38,8	280	61,4
Заводи и институти	778	189	24,3	589	75,7	66	8,5	142	18,3	11	1,4	18	2,3	102	13,1	346	44,5	11	1,4	83	10,7	182	57	31,3	125	68,7
Центри за јавно здравство	607	197	32,5	383	63,1	71	11,7	182	30,0	14	2,3	21	3,5	91	15,0	179	29,5	21	3,5	28	4,6	144	47	32,6	97	67,4
Јавни претпријатија	12937	10758	83,2	2179	16,8	1059	8,2	642	5,0	372	2,9	128	1,0	5375	41,5	1146	8,9	2886	22,3	198	1,5	484	392	81,0	92	19,0
Агенцији, комисији, дирекцији	4089	2043	50,0	2050	50,1	1039	25,4	1100	26,9	195	4,8	199	4,9	783	19,1	708	17,3	26	0,6	41	1,0	491	254	51,7	237	48,3
Народна банка на РМ	434	182	41,9	252	58,1	80	18,4	162	37,3	5	1,2	10	2,3	95	21,9	69	15,9	2	0,5	11	2,5	87	33	37,9	54	62,1
Фонд на ПИОМ	664	246	37,0	418	63,0	111	16,7	174	26,2	36	5,4	64	9,6	90	13,6	160	24,1	9	1,4	20	3,0	63	36	57,1	27	42,9
ВКУПНО:	76859	41019	53,4	35757	46,5	14214	18,5	17735	23,1	2885	3,75	3161	4,11	17094	22,24	11422	14,9	4701	6,12	3088	4,02	5479	2974	54,3	2505	45,7

Иако, гледајќи ги поединечно податоците од претходно наведените органи и организации, може да се добие впечаток дека поголем број се жени од мажи, сепак при сумирање на резултатите и собирање на вкупните бројки од сите претходно наведени органи и организации произлегува дека сепак поголем број вработени во државната и локалната администрација се мажи, односно 53,4%, а 46,5% се жени. Меѓутоа иако е помал бројот на жени од податоците сепак произлегува дека поголем е процентот на жени со високо образование или 23,1%, а мажи 18,5%, но постои разлика во застапеноста на мажите и жените на раководните места, бидејќи на раководни места се 54,3% мажи, а 45,7% жени.

КОНСТАТАЦИИ

- Податоците генерално покажаа дека во државната и локалната администрација поголем е бројот на вработени мажи од жени. (Овие податоци на одреден начин содејствуваат со општите податоци на Државниот завод за статистика за вработеноста по пол, според кои во администрацијата во Република Македонија се вработени 47,5% мажи, а 29,4% жени).
- Во администрацијата со високо образование вработени се поголем процент лица од женски пол, што исто така содејствува на показателите на Државниот завод за статистика според кои со високо образование се 86,7% жени, а мажи 84.5%.
- Постои одредена поделба на работите на машки и женски, односно одредени професии или области традиционално се сметаат за машки професии или области (полициските и воените работи, земјоделието, локалната власт) бидејќи податоците укажуваат дека таму доминираат мажите.
- Жените доминираат во: образованието, социјалата, здравството и во дел од правосудните органи.
- Во најголем број органи и организации на највисоките или повисоките раководни места се распоредени мажи. (Оваа констатација одговара на констатациите на ЕУ дека во европските земји жените се уште во помал број се наоѓаат на позиции каде што се донесуваат одлуки, односно на повисоки раководни места).
- Жените се распоредени на пониски раководни места независно дали во одредени органи и организации се помногубројни и во поголем процент се со повисоко образование од мажите.
- И покрај заложбите на државата за создавање услови и можности за родова еднаквост меѓу мажите и жените, се уште постои нееднаквост на жените во однос на мажите.

УТВРДЕНАТА СОСТОЈБА ВО ВРСКА СО СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

За утврдување на состојбата кој од половите почесто е жртва на семејно насилство, а кој сторител на семејно насилство, покрај барањето податоци за половата застапеност, Народниот правобранител од сите центри за социјална работа побара податоци за три години (2007, 2008, и 2009), за бројот на евидентирани жртви на семејно насилство, како и за бројот на сторители на овој вид насилство. Притоа беа побарани податоци и за бројот на евидентирани деца жртви на семејно насилство, евидентирани возрасни жртви и каква е состојбата по пол.

Од добиените податоци може да се констатира дека бројот на лицата кои пријавиле семејно насилство во центрите за социјална работа се зголемува. Така, во 2007 година вкупниот број на жртви бил 768, во 2008 имало 741 жртва, а во 2009 година тој број се искачил на 858 жртви на семејно насилство. Податоците исто така покажуваат дека во наведениот период поголем е бројот на возрасни жртви, а помал на деца при што многу е поголем бројот на женски лица жртви на семејно насилство и кај децата и кај возрасните.

Во 2007 година од вкупниот број жртви на насилство 615 биле возрасни жени и 41 женско дете. Во истата година регистрирани биле 96 возрасни мажи жртви на семејно насилство и 16 машки деца. Драстична е разликата и кај бројот на регистрирани сторители на семејно насилство, па така од вкупниот број сторители во 2007 година евидентирани биле 563 мажи, а 91 жена. Во 2007 година најголем број евидентирани жртви имал Центарот во Скопје што е и разбирливо поради поголемиот број жители. Но исто така загрижува големиот број на жртви во Гостивар, Прилеп и во Битола. Во 2007 година во дел од центрите не била евидентирана ниту една жртва на семејно насилство.

Во 2008 година имало благо намалување на бројот на жртви, но структурата на жртвите веќе се менувал, односно се зголемил бројот на деца и на мажи жртви, односно бројот на деца од 57 во 2007 година се зголемил на 72 деца, а бројот на мажи од 96 на 100. Бројот на жени жртви малку се намалил, односно од 615 во 2007 во 2008 година изнесувал 569 жртви. Соодносот меѓу сторителите останал приближно ист како и во 2007 година, односно драстично е поголем бројот на мажи сторители на семејно насилство - 554 лица, а жени сторители биле пријавени 83. Меѓутоа забележително е дека во 2008 година бил намален бројот на евидентирани жртви во скопскиот центар, односно намален е всушност бројот на возрасни жени и мажи жртви, меѓутоа доста се зголемил бројот на жртви во Охрид и во Тетово.

Во 2009 година бројот на жртвите се зголемил и изнесувал 858, при што најголемиот број од жртвите повторно биле од женски пол, односно 656 возрасни жени, но зголемен бил и бројот на мажите жртви за разлика од претходните години. Во поглед на децата намален бил бројот на женски деца жртви, а зголемен бројот на машки бидејќи пријавени се 41 женски деца жртви, а машки деца 35. Како и во 2008 година, иако зголемен бројот на жртви, во 2009 година сепак имало намалување на бројот на жртви во скопскиот центар, во Гостивар и во Прилеп, но и зголемување на бројот на жртви во Битола, а особено во Делчево и во Куманово.

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД ЗА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Центар за соц. раб.	2007							2008							2009						
	Вкупен број жртви	Деца жртви		Возрасни жртви		Сторители на семејно насилство		Вкупен број жртви	Деца жртви		Возрасни жртви		Сторители на семејно насилство		Вкупен број жртви	Деца жртви		Возрасни жртви		Сторители на семејно насилство	
		М	Ж	М	Ж	М	Ж		М	Ж	М	Ж	М	Ж		М	Ж	М	Ж	М	Ж
Дебар	5			1	4	5		6			1	5	5		12				12	12	
Крушево	-							1				1	1		2				2	2	
Валандово	7		3		4			/							1				1		
Скопје	352	5	15	40	292	293	59	283	9	15	37	222	232	51	319	10	11	47	251	252	67
Кочани	21			6	15	15	6	18			5	13	13	5	15			1	14	14	1
Кратово								3				3	3		3				3	2	1
Неготино	29			3	26	26	3	23		1	7	15	19	3	19	1	1	2	15	16	3
Охрид	13				13	13		49		2	5	42	45	2	47	3		10	34	37	7
Свети Николе	28			11	17	15	6	26		1	5	20	18	4	31		2	7	22	24	4
Пробиштип															2			1	1	2	
Тетово	38	1	2	3	32	34	3	65	2	5	6	52	64	1	52	2	3	9	38	41	9
Гевгелија	11			2	9	10	1								7			1	6	6	1
Битола	50				50	50		53			2	51	51	2	76				76	76	
Струга	8			4	4	4	4	4				4	4		4				4	4	
Крива Паланка								1				1	1		3				3	3	
Ресен	21		2	8	11	15	4	26			9	17	22	4	29		1	9	19	20	3
Гостивар	52	9	15	5	23	25	3	64	9	16	7	32	28	6	47	8	9	10	20	22	5
Струмица	28		2	3	23	26									24	3		3	18	18	1
Делчево								3			1	2	1		23	4	2	3	14	10	
Прилеп	52	1	1	4	46		1	41	1	1	3	36	2		37	2	7	3	25	6	1

Берово	8				8	8		6			2	4	7		9	1	2		6	7	
Куманово	1				1	1		20	1		3	16	17	3	41		1	6	34	39	2
Мак.Брод																					
Кичево	8				8	8		9				9	9		8		1	7		7	1
Велес	21			3	18			22		8	3	11			24		1	4	19		
Штип	6			1	5	7		8			1	7	5		6	1			5	5	
Радовиш	9		1	2	6	8	1	10	1		3	6	7	2	17			3	14	16	2
Вкупно жртви	768	16	41	96	615	563	91	741	23	49	100	569	554	83	858	35	41	126	656	641	108

КОНСТАТАЦИИ ВО ВРСКА СО СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

- Жртви на семејно насилство најчесто се жените. На тој начин тие се дискриминирани и им се повредува нивното основно човеково право на живот, слободата, достоинството и безбедноста.
- Се почести жртви на семејно насилство се и децата меѓу кои многу почесто тоа се женските деца.
- Податоците исто така покажуваат дека жените се наоѓаат во многу понеповолна положба од мажите.
- Се повеќе зачестува и се пријавува семејно насилство врз мажите, а се зголемува и бројот на жени вршители на семејно насилство.

ПРЕПОРАКИ

Во поглед на создавање еднакви можности за жените и мажите и за намалување и елиминирање на појавите на семејно насилство

- Да се создадат законски, особено практични услови и можности за постигнување целосна родова еднаквост, како основна база за развој на демократијата во Републиката.
- Да се зајакнува улогата на жената во сите сегменти на општественото живеење, односно недискриминацијата и еднаквоста меѓу мажите и жените да се почитува во сите сфери и области.
- Родовата еднаквост да се имплементира во сите области на дејствување на државата и овој принцип да се промовира и да стане видлив и препознатлив од сите субјекти.
- Во законската регулатива и во политиката на државата да се предвидат и да се преземаат посебни мерки за учество на жената во процесот на одлучување со создавање можности жените во поголем број да бидат на повисоки позиции и на повисоки раководни места, а со тоа на жените да им се даде еднаква одлучувачка моќ како и на мажите.
- Да се спроведуваат кампањи или да се преземаат други мерки за подигање на јавната свест во врска со важноста на родовата еднаквост и да се создаваат услови за оспособување и охрабрување на жените да се борат за остварување на овие цели, а особено да се подига јавната свест дека семејното насилство е забрането и да се охрабруваат жените да го пријавуваат насилството, а надлежните органи да преземаат брзи и ефикасни мерки за заштита на жртвите и мерки против сторителите на семејното насилство.
- Сите органи и организации да станат доволно свесни за потребата од обезбедување правна и фактичка еднаквост на мажите и жените во сите сфери на живеењето.

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Иџет Мемети